

ՍԱՄՎԵԼ ԽՈՒԳՈՅԱՆ

*Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական
պետական մանկավարժական համալսարանի
գարգացման և կիրառական ամբիոնի վարիչ,
հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ*

ԳԱՅԱՆԵ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

*Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական
մանկավարժական համալսարանի հոգեբանության
տեսության և պարմության ամբիոնի ասիստենտ,
քիմիական գիտությունների թեկնածու*

ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԱՏԵՆԱԽՈՍԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴՐԻ ԶԵՎԱԿԵՐՊՄԱՆ ԵՎ ՎԱՐԿԱԾԻ ԱՌԱՋԱԴՐՄԱՆ ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ՇՈՒՐՋ

ՀՏԴ 159.9:301.19

Հոդվածը նվիրված է այնպիսի հարցերի, ինչպիսիք են ատենախոսական հետազոտության հիմնախնդրի կոնկրետացումն ու ձևակերպումը և վարկածի առաջադրումը: Ներկայացվում են վարկածների հիմնական տեսակները, վարկածի ստեղծման ուղիները, հոգեբանության ոլորտի ատենախոսական հետազոտություններում վարկածների առաջադրման հիմնական սխալները:

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ՝ ատենախոսության հիմնախնդիրը, թեման, խնդիրները, հետազոտության վարկածը, վարկածի տեսակները, կեղծ վարկած, վարկածի «ծնունդը»:

Այս հոդվածով մենք ցանկանում ենք քննել հոգեբանական հետազոտությունների մեթոդական այնպիսի կարևոր հարցեր, ինչպիսիք են հետազոտվող հիմնախնդրի ձևակերպումը և գիտական վարկածի առաջադրումը: Նախ նշենք, որ հաճախ հոգեբանական ատենախոսություններում հստակ չի ձևավակերպվում այն հիմնախնդիրը, որի լուծմանն է ուղղված տվյալ հետազոտությունը, շատերն այն նույնացնում են «թեմա» հասկացության հետ, ներկայացնում թեմայի

հրատապությունը, արդիականությունը, իսկ հիմնախնդրին չեն անդրադառնում: Մինչդեռ հիմնախնդրի ճշգրտումը հատկապես հետազոտության սկզբում փարոսի դեր կարող է կատարել և ուղղորդել հետազոտողին իր հետագա քայլերի մեջ: Նշենք նաև, որ հետազոտության թեման և հիմնախնդիրը տարբեր բաներ են, թեման հետազոտության ոլորտն է՝ այն դաշտը, որտեղ կատարվում է հետազոտությունը. ասենք, «Զարգացման ճգնաժամի ընթացքը» թեման է, իսկ այն, թե «ի՞նչ դեր է խաղում դաստիարակությունը տարիքային ճգնաժամերի ընթացքի գործում» կարող է հանդես գալ որպես հետազոտության հիմնախնդիր:

Հետազոտության հիմնախնդիրը և հետազոտության խնդիրները նույնպես տարբեր բաներ են. հիմնախնդիրն այն ելակետային հարցն է, որի պատասխանն է տալիս հեղինակի տվյալ հետազոտությունը, իսկ խնդիրներն այն քայլերն են, որոնց միջոցով հեղինակը լուծում է հիմնախնդիրը, հասնում հետազոտության նպատակին: Ըստ որում, վերջինս բխում է հիմնախնդրից, ասենք վերը ներկայացված հիմնախնդրի հիման վրա

կձևակերպվի հետազոտության նպատակը մոտավորապես այսպես. «Պարզել, թե ինչ դեր է խաղում դաստիարակությունը դեռահասության ճգնաժամի ընթացքի գործում»: Հետազոտության վարկածը հիմնախնդրի լուծման հեղինակի կողմից ներկայացվող տարբերակն է. օրինակ, վերը ներկայացված հիմնախնդրի և նպատակի պարագայում կարող է առաջ քաշվել այսպիսի վարկած. «Դաստիարակության ավտորիտար ոճը սրում է դեռահասության ճգնաժամը, իսկ դեմոկրատական ոճի կիրառման դեպքում ճգնաժամը մեղմ է ընթանում»: Հաճախ բավական դժվար է լինում հետազոտության հենց սկզբից հստակեցնել հիմնախնդիրը, քանի որ հետազոտողին դեռ հայտնի չի, թե տվյալ թեմայի շրջանակներում ինչ հետազոտություններ են կատարվել, և շատ հնարավոր է, որ հիմնախնդիրը, որ առաջադրել է հետազոտողը, արդեն հետազոտվել է(ման խնդիր չի ծագում եթե հետազոտողի գիտական ղեկավարը տվյալ նեղ ոլորտի մասնագետ է, քաջածանոթ է գրականությանը, և ինքն է առաջարկել թեման, ձևակերպել է հիմնախնդիրը՝ իմանալով, որ այն հետազոտված չի): Այս դեպքում, բնականաբար հետազոտության հիմնախնդիրը կձևակերպվի գրականության վերլուծությունից հետո, երբ պարզ կդառնա, թե ինչն է հետազոտված, իսկ ինչը ոչ (ըստ էության գրականության վերլուծության հիմնական նպատակը հենց այդ հարցի պատասխանն ստանալն է):

Հետազոտության հիմնախնդիրը ձևակերպելուց հետո հնարավոր է դառնում նախնական կամ աշխատանքային վարկածի առաջադրումը: Իհարկե, այն դեպքերում, երբ ատենախոսությունը փորձարարական հետազոտությունների վրա չի հիմնվում (ասենք, հոգեբանության պատմությանը, մեթոդոլոգի-

ական, տեսական հարցերին նվիրված հետազոտությունները և այլն) վարկած չի առաջադրվում, սակայն, հոգեբանական ատենախոսությունների գերակշիռ մասն առավելապես էմպիրիկական ուղղվածություն է ունենում և հիմնականում վարկածների հիման վրա է կառուցվում: Հենց այդ պատճառով էլ «լավ» վարկածի առաջ քաշումը հետազոտության արժեքը որոշող կարևորագույն գործոններից մեկն է դառնում: Ցավոք, մեզանում վարկածի առաջադրման մեթոդական հարցերին գրեթե ուշադրություն չի դարձվում, ավելին, հաճախ վարկածին նույնիսկ կարևորություն չի տրվում, ինչի արդյունքում ատենախոսական հետազոտությունների մեծ մասում առաջ են քաշվում բացարձակ անիմաստ, անհիմն, ապացուցման կարիք չունեցող «վարկածներ», ինչի հետևանքով ամբողջ ատենախոսությունը դառնում է ձևական, էմպիրիկական հետազոտությունները ինքնանպատակ, հետազոտության հիմնախնդիր-նպատակ-վարկած-վերլուծված գրականություն- էմպիրիկական հետազոտություններ տրամաբանական շղթան խախտվում է:

Ինչպես նշեցինք, վարկածը հետազոտության հիմքում ընկած հիմնախնդրի լուծման հեղինակի կողմից առաջարկվող տարբերակն է, հետազոտության նպատակին հասնելու հեղինակի տեսլականը: Վարկածը էմպիրիկական հետազոտություններ պարունակող ատենախոսության հիմնական միտքն է, նոր գաղափարը, որը ծնվել է հետազոտության ընթացքում և պետք է ապացուցվի: Մովորաբար գիտական հետազոտության վարկածը սահմանվում է որպես «...Գիտական մտքի զարգացման հիմնական մեթոդ, որի էությունն է վարկածի առաջ քաշումը և հետագա փորձարարական և նույնիսկ տեսական ստուգումը, ինչը կամ

հաստատում է վարկածը և այն դառնում է փաստ, կոնցեպցիա, տեսություն կամ ժխտում է, և հետագոտողը նոր վարկած է առաջադրում» [3, էջ 48] Այս սահմանման մեջ կարևոր մի պահ է ընդգծվում, այն, որ վարկածի չհաստատվելու դեպքում նոր վարկած է առաջադրվում: Մեզանում հաճախ ենք հանդիպում այն տեսակետին, թե ժխտված վարկածով կարելի է ատենախոսություն կամ ավարտական թեզ պաշտպանել: Նշենք, որ այս տեսակետը մեթոդոլոգիական սխալ է պարունակում. ժխտված վարկածն այլևս վարկած չէ, այն կեղծ վարկած է, այն այլևս ապացուցման և պաշտպանության կարիք չունի և ուղղակի մի կողմ է շարժվում: Իհարկե, հեղինակը կարող է նշել, որ իր սկզբնական ենթադրությունն այսպիսին էր, ինչը ժխտվեց, սակայն այդ վարկածն այլևս չի ներկայացվում ատենախոսության ներածության մեջ: Թյուրիմացությունը, թերևս, գալիս է այն բանից, որ շփոթում են նախնական, աշխատանքային վարկածը վերջնականի հետ: «Ձևակերպելով վարկածը,– գրում է Ա.Մ. Նովիկովը,– դուք ենթադրություն եք անում այն մասին, թե ինչպես եք պատրաստվում հասնել հետազոտության առաջադրված նպատակին: Բնականաբար, վարկածը հետազոտության պլան–պրոսպեկտից մինչև պատրաստի ատենախոսությունը բազմիցս փոփոխվելու է, լրացվելու կամ փոխվելու է» [4, էջ 36]: Գիտական հետազոտության ընթացքում սովորաբար հենց այդպես էլ լինում է. առաջ քաշված նախնական կամ աշխատանքային վարկածը նոր փաստերի, էմպիրիկական հետազոտությունների արդյունքում ճշգրտվում է, որոշ դեպքերում ժխտվում (պետք է ասել իհարկե եթե վարկածը ոչ թե արհեստականորեն է ստեղծվել, այլ իսկապես ծնվել է կոնկրետ փաստերից, ապա դրա կեղծ

լինելու, լիովին ժխտվելու հավանականությունը քիչ է), իսկ որոշ դեպքերում էլ վարկածի հետ առնչվող գրականության վերլուծության ընթացքում պարզվում է, որ վարկածն արդեն առաջ է քաշվել, հետազոտվել է այլ հեղինակի կողմից: Այս տեսանկյունից չափազանց կարևոր է ադեկվատ, վարկածի հետ առնչվող գրականության վերլուծությունը, որով պարզվում և հիմնավորվում է, որ առաջ քաշված վարկածը նոր է, հետևաբար կատարված հետազոտությունն էլ օրիգինալ և արդիական է: Այսպիսով, պետք է հիշել, որ ատենախոսության և սեղմագրի մեջ ներկայացվում է վարկածի վերջնական՝ էմպիրիկ նյութով ապացուցված ու հաստատված վարկածը. ատենախոսությունը պաշտպանելիս հայցորդն ուղղակի պետք է հիմնավորի, ապացուցի որ իր էմպիրիկական նյութն իսկապես հաստատում է իր ենթադրությունը՝ վարկածը, իսկ չհաստատված վարկածը հիմնավորման կարիք չունի, որպեսզի ներկայացվի պաշտպանության:

Այժմ անդրադառնանք վարկածի՝ որպես նոր գաղափարի, ծննդյան հարցին: Այս կապակցությամբ մենք հանդիպեցինք մի հետաքրքիր սահմանման, որի մեջ վարկածը բնութագրվում է որպես «... ցանկացած ենթադրություն ... կամ կանխատեսում, որը հիմնվում է կամ նախկին գիտելիքների կամ նոր փաստերի, կամ, ավելի հաճախ, այդ երկուսի վրա միաժամանակ» [5, էջ 99–100]: Վարկածի ծննդյան գործում, իսկապես, նախկին գիտելիքները շատ կարևոր դեր են խաղում (եթե հետազոտողը տվյալ ոլորտում գոյություն ունեցող գիտելիքներին հիմնավորապես չի տիրապետում, նա չի կարող գիտական նորություն պարունակող վարկած առաջադրել), սակայն նոր գաղափարի ծնունդը ենթադրում է երևույթի ընկալումը նախկինից միանգա-

մայն տարբերվող տեսանկյունից և, քաջ տիրապետելով տվյալ ոլորտի հետազոտություններին, անձը դրանց նկատմամբ սկեպտիկ, քննադատական դիրքորոշում պիտի ունենա՝ անտեսելով ցանկացած հեղինակություն: Եթե գիտնականն անվերապահ ընդունում է գոյություն ունեցող տեսությունները և տեսակետները, դրանց ստեղծողները նրա համար անհերքելի հեղինակություններ են, ում չի կարելի հակադրվել, ապա այս դիրքորոշմամբ չափազանց դժվար է նոր գաղափար ստեղծել:

Վարկածը կարող է ծնվել փաստական նյութի կամ տարբեր տեսակետների տրամաբանական վերլուծությունների արդյունքում (ասենք, հետհիպոտիկ ներնչանքների փաստերի վերլուծությունը՝ նպաստեց, որպեսզի Զ. Ֆրոյդը բացահայտի ենթագիտակցությունը կամ Ռ. Ասաջիուլիի հոգեսինթեզի գաղափարը թերևս ծնվել է Ֆրոյդի հոգեվերլուծության գաղափարից), բայց շատ հաճախ վարկածը ծնվում է հանկարծակի, որպես մտքի պայծառացում, իսկական ծնունդ, որին իհարկե նախորդում է հիմնախնդրին նվիրված գրականությանը ծանոթանալը, հիմնախնդրի շուրջ անընդհատ մտորումները: Պետք է ասել իհարկե, որ զուտ տրամաբանական վերլուծությունների ճանապարհով վարկածի ստեղծումը կարող է բավական տառապալից ընթացք ունենալ (կան բազմաթիվ փաստեր, երբ որևէ հիմնախնդրի վրա երկար ժամանակ աշխատող գիտնականները լուրջ հոգեկան խանգարումներ են ունեցել), քանի որ առկա տրամաբանությունը հիմնվում է գոյություն ունեցող գիտելիքների վրա, իսկ նորի բացահայտումը պահանջում է նոր տրամաբանություն, ինչը ստեղծվում է հենց նոր գաղափարի հիմքի վրա: Այս տեսանկյունից բավական գործուն է այն մոտեցումը, երբ հիմ-

նախնդիրը չլուծվելու դեպքում մարդը մի որոշ ժամանակ մոռանում է դրա մասին, ապա նորից վերադառնում դրան, հաճախ էլ ուղղակի հանկարծակի փայլատակում է տեղի ունենում:

Գիտական վարկածը կարող է ծնվել ինդուկտիվ և դեդուկտիվ (այս հասկացությունները պայմանականորեն ենք օգտագործում) ճանապարհներով: Ինդուկտիվ ուղու դեպքում հետազոտողը հիմնախնդրի լուծման կապակցությամբ որևէ ենթադրություն չունի, նա ուղղակի էմպիրիկ ճանապարհով բացահայտում է փաստեր, որոնք դառնում են հետազոտության վարկած: Օրինակ, փսիխոֆիզիկայի կամ հիշողության ոլորտի բազմաթիվ գիտելիքներ հենց այս ճանապարհով են բացահայտվել, այստեղ սկզբնական ենթադրություններ չեն եղել, ուղղակի չափելով, ասենք հակազդման ժամանակը, բացահայտվել են օրինաչափություններ:

Դեդուկտիվ ուղու դեպքում սկզբում գաղափարն է ծնվում, հաճախ զուտ ինտուիտիվ, մտքի փայլատակմամբ, մի ինչ-որ զուգորդության արդյունքում, ապա ստուգվում է գաղափարի նոր լինելը, ինչից հետո էմպիրիկ նյութ է հավաքվում վարկածն ապացուցելու, հաստատելու համար: Շատ գիտնականների կենսագրություններում կարելի է հանդիպել այս ճանապարհով ծնված գաղափարների. օրինակ, Զ. Ֆրոյդը նկարագրում է երազների վերլուծության հետ կապված, «փայլատակման» ճանապարհով կատարված իր հայտնագործությունը սրճարանում կամ, ասենք, Նյուտոնի, խնձորի ընկնելու հետ զուգորդության հիմքի վրա կատարած հայտնագործությունը:

Գիտության մեջ նկարագրվում են վարկածների բազմաթիվ տեսակներ, դրանցից մենք անդրադարձանք նախ-

նական, աշխատանքային և վերջնական վարկածներին: Կարելի է տարբերակել նաև ընդհանուր և մասնավոր վարկածները: Ընդհանուր վարկածի դեպքում առաջարկվում է խնդրի լուծում, որը կարող է կիրառվել տարբեր ոլորտներում: Օրինակ՝ Դավիդովը վարկած առաջ քաշեց, թե վերացական հասկացությունից դեպի կոնկրետը հասկացությունների ուսուցման դեպքում գիտելիքների յուրացման արդյունավետությունը կբարձրանա: Այս ընդհանուր վարկածը բազմաթիվ գիտնականներ մասնավորեցրին կոնկրետ առարկաների (ասենք, մաթեմատիկայի, լեզվի և այլն) ուսուցման մեջ: Կամ մեկ այլ ընդհանուր վարկած՝ «Զարգացման ճգնաժամերը պայմանավորված են ինքնագիտակցության վերակառուցումներով», սրա մասնավորը դարձավ ասենք հետևյալը՝ «Երեք տարեկանի ճգնաժամը պայմանավորված է տեսակային ինքնագիտակցության արթնացումով»:

Տարբերակում են նաև տեսական, փորձարարական, նկարագրական և բացատրող, ինչպես նաև վիճակագրական վարկածները և այլն: «Տեսական վարկածները, – ըստ Վ.Ն. Դրուժինի, – առաջ են քաշվում որպեսզի տեսության ներքին հակասությունները վերացվեն կամ հաղթահարվեն տեսության և փորձարարական հետազոտությունների անհամապատասխանությունները և հանդես են գալիս որպես տեսական գիտելիքի կատարելագործման գործիքներ» [1, էջ 56]:

Փորձարարական վարկածներն ուղղված են տեսական վարկածների փաստական ապացուցմանը, փորձարարական խնդիրների լուծմանը: Ըստ Ն.Ն. Մելնիկովայի. « Փորձարարական վարկածը ձևակերպվում է կոնկրետ փորձարարական հետազոտության հասկացություններով և իր մեջ ներառում է. անկախ փոփոխական, կախյալ փոփոխական, նրանց միջև

առկա հարաբերությունը և լրացուցիչ հանգուցային փոփոխականների մակարդակները» [2, էջ 66]:

Նկարագրական վարկածներով ենթադրվում է երևույթների, հատկությունների, կապերի գոյությունը, բացատրական վարկածներով բացատրվում են հետազոտվող իրողությունների պատճառահետևանքային հարաբերությունները:

Վիճակագրական վարկածները վիճակագրական չափումների արդյունքների վերաբերյալ ենթադրություններն են:

Անհրաժեշտ ենք համարում նաև նշել, թե որ վարկածները չեն կարող վարկած համարվել: Գիտական վարկած չեն կարող համարվել գիտական նորույթ չպարունակող պնդումները (ասենք, «Կոգնիտիվ թերապիան նպաստում է դեպրեսիայի նվազմանը». այն ստեղծվել է հենց դրա համար): Որպես վարկած չի կարող հանդես գալ նաև ցանկացած վերացական, խիստ ընդհանուր պնդում, քանի որ այս դեպքում ամեն ինչ կարելի է նկատի ունենալ, ապացուցման ենթակա կոնկրետ իրողությունը չի երևում, հետևաբար ապացուցման անհրաժեշտությունը կորչում է: Տարածված վերացական վարկածներից է՝ «Ինչ–որ բանին նպաստում են մի շարք հոգեբանական գործոններ»: Վարկածը չպիտի անապացուցելի լինի. չի կարելի է անել ենթադրություններ, որոնց ժամանակակից գիտությունը չի կարող պատասխան տալ: Ատենախոսություններում անշուշտ նման վարկածներ չեն հանդիպում, փոխարենը հանդիպում են վարկածներ, որոնց ապացուցումը հազարամյակներ կարող է տևել. օրինակ, հանդիպում են այսպիսի վարկածներ. «Այս կամ այն գործունեության արդյունավետությունը պայմանավորված է այս, այս, այս հատկությունների առկայությամբ»: Այս վարկածն ապացուցելու համար, անհրաժեշտ է

ապացուցել, որ հենց այդ և ոչ թե այլ գործոններ են պայմանավորում գործունեության արդյունավետությունը: Իհարկե այս հակասությունից կարելի է խուսափել, ասենք, պնդելով, որ ոչ թե «արդյունավետությունը պայմանավորված է», այլ որ «արդյունավետության գործում կարևոր դեր են խաղում»: Այս օրինակով, մենք ցանկանում ենք ընդգծել վարկածի ճշգրիտ ձևակերպման կարևորությունը, ինչը հնարավորություն կտա խուսափել հակասություններից, ավելորդ ու անիմաստ, փոխաբերական իմաստ, գնահատական կամ հուզական վերաբերմունք պարունակող արտահայտություններից (չէ որ կարելի է կառչել վարկածի մեջ ներկայացված ցանկացած պնդման և պահանջել, որ դրա ապացույցները ներկայացվեն, ասենք վերը ներկայացված օրինակի դեպքում ներկայացվեն ապացույցներ, որ այլ գործոններ չեն ապահովում գործունեության արդյունավետությունը):

Վարկածը պետք է խնդրահարույց լինի: Եթե վարկածը կարդում ես և ոչ մի հարց չի առաջանում, ուրեմն դա վար-

կած չէ: Վարկածը պետք առաջադրված հիմնախնդրի լուծում պարունակի: Հանդիպում են ատենախոսություններ, որոնցում հիմնախնդիրը, հետազոտության նպատակն ու վարկածն իրար հետ տրամաբանորեն կապված չեն լինում: Այս դեպքերում վարկածի առաջադրումը զուտ ձևական բնույթ է կրում, ըստ որում, հաճախ այս կարգի ատենախոսություններում էմպիրիկական հետազոտություններն էլ վարկածի հետ առնչություն չեն ունենում:

Վարկածն առաջադրելուց հետո մշակվում է դրա էմպիրիկական ապացուցման ծրագիրը, պլանը, հետազոտության «դիզայնը» (այստեղ պետք է խուսափել շեղումներից, վարկածի հետ կապ չունեցող հետազոտությունների ընդգրկումից): Ըստ որում, նախքան վարկածի ապացուցմանն ուղղված լայնածավալ էմպիրիկական հետազոտությունների իրականացումը, անհրաժեշտ է վարկածի ինչպես տեսական, տրամաբանական, այնպես էլ նախնական էմպիրիկական հիմնավորումը:

Հոդվածի ներկայացման ամսաթիվը՝ 07.09.2012

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. **Дружинин В. Н.** Экспериментальная психология: Учебное пособие — М.: ИНФРА-М.: 1997. — 256 с.
2. **Мельникова Н. Н.** Экспериментальная психология: Учебное пособие. Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2002. — 47 с.
3. **Новиков А. М.** Научно-экспериментальная работа в образовательном учреждении (деловые советы). М.: Ассоциация «Профессиональное образование», 1998. — 134 с.
4. **Новиков А. М.** Как работать над диссертацией: Пособие для начинающего педагога-исследователя. 4-е изд. — М.: Издательство «Эгвес», 2003. — 104 с.
5. **Рузавин Г. И.** Методы научного исследования. М.: 1975. — 238 с.

О МЕТОДИЧЕСКИХ ВОПРОСАХ ФОРМУЛИРОВКИ ПРОБЛЕМЫ И ВЫДВИЖЕНИЯ ГИПОТЕЗЫ ДИССЕРТАЦИОННОГО ИССЛЕДОВАНИЯ В СФЕРЕ ПСИХОЛОГИИ

ХУДОЯН САМВЕЛ

*Заведующий кафедрой развития и прикладной психологии Армянского
государственного педагогического университета им. Хачатура Абовяна,
доктор психологических наук, доцент*

ГРИГОРЯН ГАЯНЕ

*Ассистент кафедры теории и истории психологии
Армянского государственного педагогического
университета им. Хачатура Абовяна*

В статье анализируются вопросы, связанные с конкретизацией и формулировкой проблемы и выдвижения гипотезы диссертационного исследования. Представлены основные виды гипотез, пути создания гипотез, основные ошибки, которые делают соискатели при выдвижении гипотез в диссертационных исследованиях по психологии.

Дата представления статьи: 07.09.2012

ON METHODOICAL ISSUES OF PROBLEM FORMULATION AND HYPOTHESIS ADVANCEMENT OF DISSERTATIONAL RESEARCH IN THE SPHERE OF PSYCHOLOGY

SAMVEL KHUDOYAN

*Head of the Chair of Development and Applied Psychology at ASPU after Kh. Abovyan,
Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor*

GAYANE GRIGORYAN

*Assistant of the Chair of Theory and History of Psychology at ASPU after Kh. Abovyan,
PhD in Chemical Sciences*

The issues concerning the concrete definition and formulation of the problem and advancement of the hypothesis of dissertational research are analyzed in the article. The basic types of hypothesis, the ways of creation of hypothesis, the basic mistakes the candidates make for a degree advancing the hypothesis in dissertational researches on psychology, are submitted.

Article submission date 07.09.2012